

RUS TILI O'QITISHNING LINGVOPSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Abdulazizova Shaxnoza Nazirjonovna

Andijon davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada rus tilini o'qitish jarayonining lingvopsixologik xususiyatlari kengaytirilgan holda tahlil qilinadi. Xususan, til va tafakkur o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, ikkinchi tilni o'zlashtirishda psixologik omillar, nutq faoliyatining shakllanish mexanizmlari hamda o'quvchilarning kognitiv jarayonlari yoritiladi. Shuningdek, rus tilini chet tili sifatida o'qitishda yuzaga keladigan psixologik to'siqlar, affektiv omillar va interferensiya hodisalari ilmiy manbalar asosida izohlanadi. Tadqiqot natijalari rus tilini o'qitish jarayonida lingvopsixologik yondashuvlardan foydalanish ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar: *lingvopsixologiya, ikkinchi tilni o'rganish, rus tili, kognitiv jarayonlar, nutq faoliyati.*

Kirish

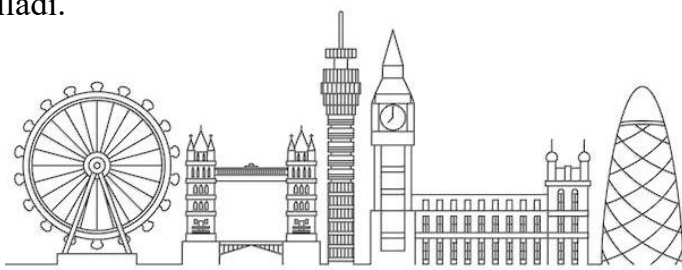
Bugungi globalashuv sharoitida chet tillarini, jumladan rus tilini o'rganish va o'qitish muhim ijtimoiy hamda ta'limiy ehtiyojga aylandi. Rus tili Markaziy Osiyo mintaqasida tarixiy, madaniy va ilmiy aloqalar tili sifatida o'z mavqegini saqlab kelmoqda. Shu sababli uni samarali o'qitish masalasi zamonaviy pedagogikaning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi.

Rus tilini o'qitish jarayonida faqat grammatik va leksik bilimlarni berish yetarli emas. O'quvchining psixologik holati, idrok jarayonlari, xotira va tafakkur xususiyatlari til o'zlashtirish jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Vygotskiy (1978) ta'kidlaganidek, til tafakkur rivojining asosiy vositasi bo'lib, ikkinchi tilni o'rganish shaxsning umumiy intellektual rivojiga ham ta'sir etadi. Shu nuqtai nazardan, rus tilini o'qitishda lingvopsixologik yondashuvni qo'llash ilmiy va amaliy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar sharhi

Ikkinchi tilni o'rganish masalasi psixolingvistika va amaliy tilshunoslik doirasida keng tadqiq qilingan. Krashen (1985) tomonidan ilgari surilgan affektiv filtr nazariyasiga ko'ra, o'quvchining motivatsiyasi, tashvish darajasi va o'ziga bo'lgan ishonchi til o'rganish samaradorligiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Agar affektiv filtr yuqori bo'lsa, ya'ni o'quvchi o'zini noqulay his qilsa, til materialini o'zlashtirish sekinlashadi.

Cummins (2000) esa kognitiv-akademik til kompetensiyasi tushunchasini ishlab chiqib, ona tili va ikkinchi til o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni asoslab beradi. Uning fikricha, o'quvchining ona tilidagi rivojlangan kognitiv ko'nikmalari ikkinchi tilni o'zlashtirishda muhim tayanch bo'lib xizmat qiladi.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Rus tilshunosligida Leontev (2003) nutq faoliyatining psixologik asoslarini tahlil qilib, tilni o'rganish jarayonini murakkab psixik faoliyat sifatida talqin etadi. O'zbek olimlaridan Yo'ldoshev (2015) chet tillarini o'qitishda psixologik yondashuvlarni qo'llash o'quvchilarning nutqiy faolligini oshirishini ta'kidlaydi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur maqolada nazariy-tahliliy metoddan foydalanildi. Mavzuga oid lingvistik va psixologik adabiyotlar tizimli ravishda o'rganildi va umumlashtirildi. Shuningdek, rus tilini o'qitish amaliyotida kuzatiladigan psixologik holatlar mavjud ilmiy tadqiqotlar natijalari bilan qiyosiy tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari umumlashtirilib, ilmiy xulosalar chiqarildi.

Natijalar va muhokama

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, rus tilini o'qitishda bir qator muhim lingvopsixologik xususiyatlarni hisobga olish zarur.

Birinchidan, o'quvchilarning yosh va individual psixologik xususiyatlari til o'zlashtirish jarayoniga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Yosh o'quvchilarda taqlid qilish va fonetik qobiliyatlar kuchli bo'lsa, kattalarda tahliliy fikrlash va qoidalarni ongli o'zlashtirish ustunlik qiladi.

Ikkinchidan, motivatsiya va emotsional holat rus tilini o'rganishda asosiy omillardan biri hisoblanadi. Past motivatsiya va yuqori tashvish darajasi o'quvchilarda nutqiy faollikning pasayishiga olib keladi, bu esa til o'zlashtirish jarayonini sekinlashtiradi (Krashen, 1985).

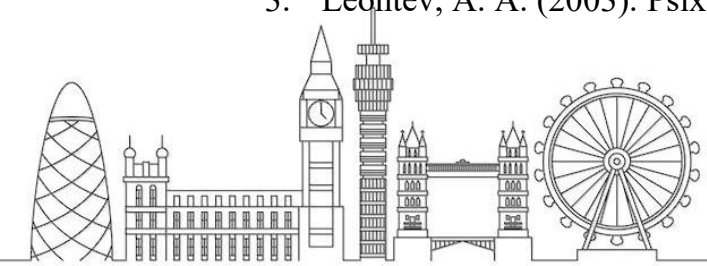
Uchinchidan, ona tili va rus tili o'rtasidagi interferensiya hodisasi psixologik jarayonlar bilan chambarchas bog'liq. O'quvchilar ko'pincha ona tilidagi grammatik va leksik modellarni rus tiliga ko'chiradilar, natijada tipik xatolar yuzaga keladi.

Shu bilan birga, kommunikativ yondashuv, rolli o'yinlar, dialogik mashqlar va interaktiv metodlardan foydalanish o'quvchilarning psixologik to'siqlarini kamaytiradi hamda til o'rganishga ijobiy munosabatni shakllantiradi.

Xulosa qilib aytganda, rus tilini o'qitish jarayonida lingvopsixologik xususiyatlarni hisobga olish ta'lim samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Tilni o'rganish faqat grammatik qoidalarni o'zlashtirish emas, balki murakkab psixologik jarayon ekanligi aniqlandi. Shu bois, rus tili o'qituvchilari dars jarayonini tashkil etishda o'quvchilarning psixologik holati, motivatsiyasi va kognitiv imkoniyatlarini inobatga olishlari lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Cummins, J. (2000). Language, power and pedagogy: Bilingual children in the crossfire. Multilingual Matters.
2. Krashen, S. D. (1985). The input hypothesis: Issues and implications. Longman.
3. Leontev, A. A. (2003). Psixologiya rechevoy deyatelnosti. Moskva: Smysl.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

4. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press.

5. Yo'ldoshev, B. (2015). Chet tillarini o'qitishda psixologik yondashuvlar. Ta'lim va tarbiya, 2, 45–49.

